

Nietoperze – niewidoczni mieszkańcy terenów zurbanizowanych

Zimujące nocki Natterera i nocki rude

Paweł Janczyk

Nietoperze – przegląd gatunków

W Polsce występuje 26 gatunków nietoperzy:

podkowiec duży

podkowiec mały

mroczek pozłocisty

mroczak posrebrzany

mroczek późny

przymroczek Salviego

nocek Alkatoe

nocek Bechsteina

nocek Brandta

nocek duży

nocek łydkowłosy

nocek Natterera

nocek orzęsiony

nocek ostrouszny

nocek rudy

nocek wąsatek

borowiec olbrzymi

borowiec wielki

borowiaczek

karlik drobny

karlik malutki

karlik średni

karlik większy

gacek brunatny

gacek szary

mopek zachodni

Nietoperze – przegląd gatunków

Na Warmii i Mazurach stwierdzono 16 gatunków nietoperzy:

podkowiec duży

podkowiec mały

mroczek pozłocisty

mroczak posrebrzany

mroczek późny

przymroczek Salviego

nocek Alkatoe

nocek Bechsteina

nocek Brandta

nocek duży

nocek łydkowłosy

nocek Natterera

nocek orzęsiony

nocek ostrouszny

nocek rudy

nocek wąsatek

borowiec olbrzymi

borowiec wielki

borowiaczek

karlik drobny

karlik malutki

karlik średni

karlik większy

gacek brunatny

gacek szary

mopek zachodni

Gacek brunatny
fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – przegląd gatunków

W sąsiedztwie człowieka często spotyka się 6 gatunków, kolejne 3 nieco rzadziej, pozostałe 7 gatunków sporadycznie

często:

mroczek późny

borowiec wielki

gacek brunatny

karlik drobny

karlik malutki

karlik większy

rzadziej:

nocek Natterera

nocek rudy

mroczak posrebrzany

sporadycznie:

borowiaczek

mopek zachodni

mroczek pozłocisty

nocek duży

nocek łydkowłosy

nocek Brandta

nocek wąsatek

Mroczek późny
fot. Paweł Jarczyk

Nietoperze – przegląd gatunków

Mroczek późny *Eptesicus serotinus*

Duży nietoperz (długość ciała 6,0-8,2 cm, rozpiętość skrzydeł 31-38 cm)

Pyszczyk ciemnobrązowy (prawie czarny)

Uszy krótkie, szerokie, ciemne (prawie czarne)

Futerko na grzbiecie ciemnobrązowe, brzuch jasnobrązowy

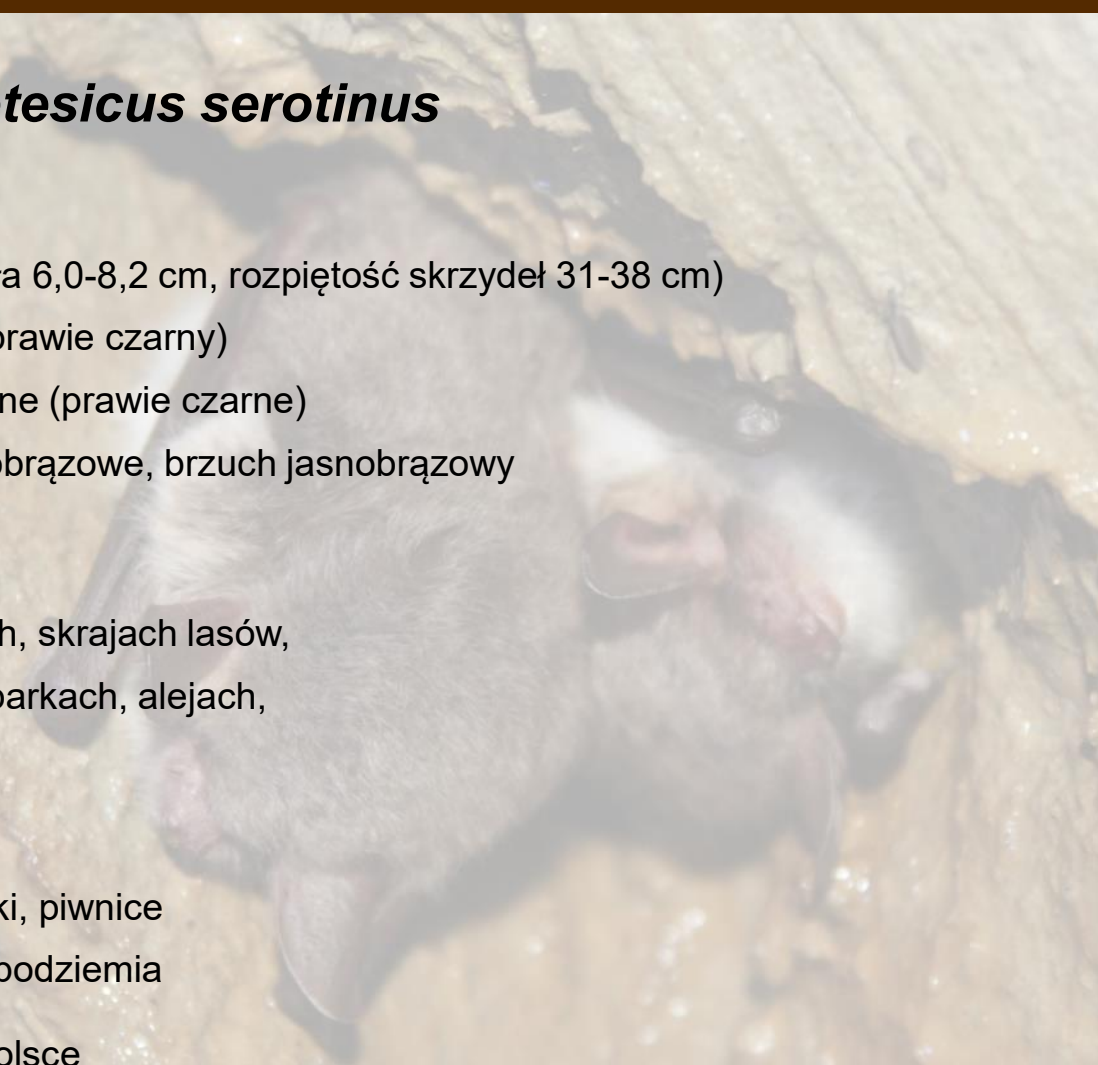
Gatunek synantropijny

Żeruje na terenach otwartych, skrajach lasów,
w lukach drzewostanów, w parkach, alejach,
przy latarniach ulicznych

Schronienia letnie: budynki

Schronienia zimowe: budynki, piwnice
i inne podziemia

Gatunek pospolity w całej Polsce

Nietoperze – przegląd gatunków

Gacek brunatny *Plecotus auritus*

Niewielki nietoperz (długość ciała 4,2-5,5 cm, rozpiętość skrzydeł 24-28 cm)

Grzbiet brązowy, brzuch jasny, pyszczek różowy

Uszy jasne, bardzo długie

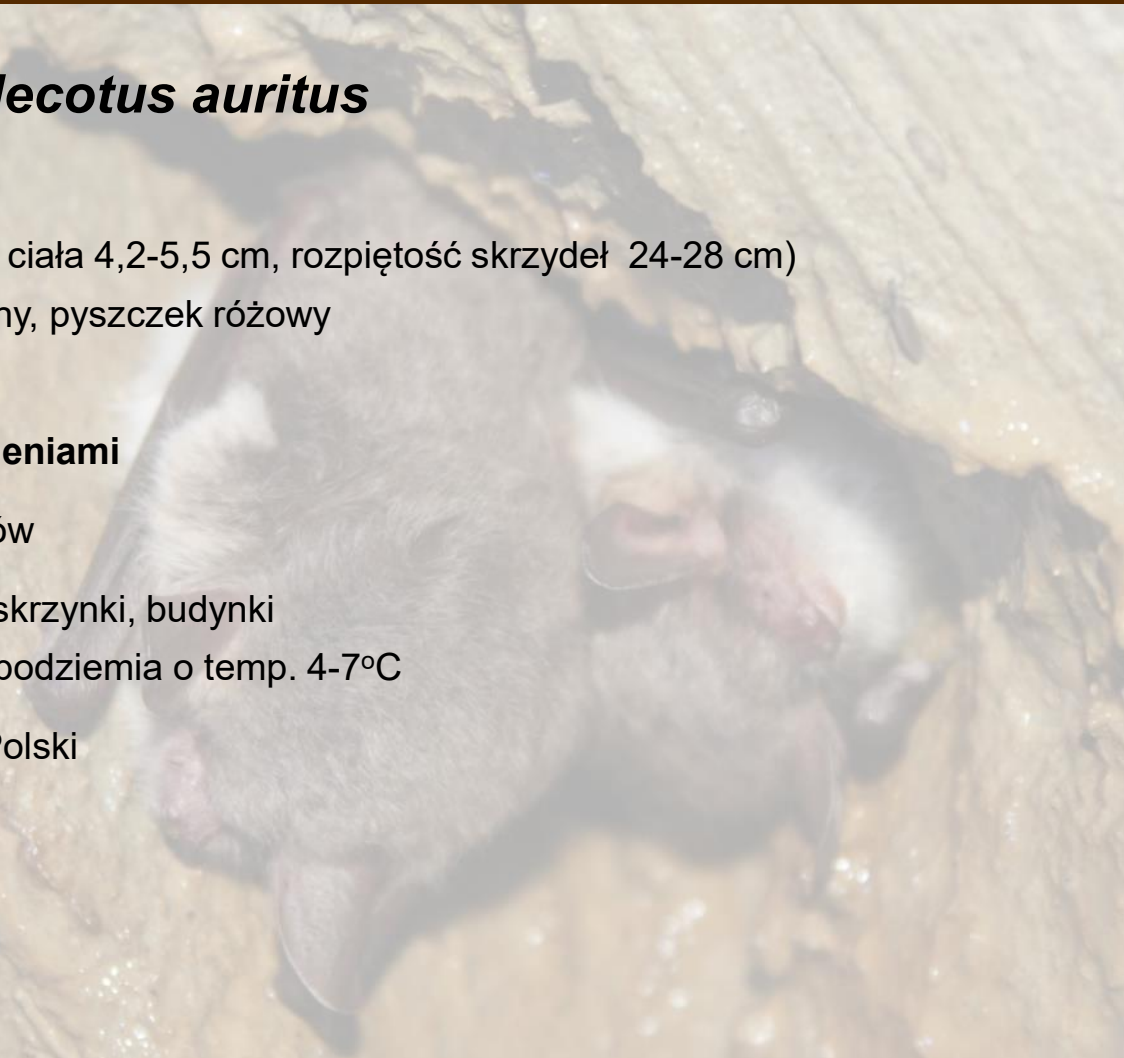
Silnie związany z zadrzewieniami

Żeruje wśród drzew i krzewów

Schronienia letnie: dziuple, skrzynki, budynki

Schronienia zimowe: różne podziemia o temp. 4-7°C

Gatunek częsty na terenie Polski

Nietoperze – przegląd gatunków

Borowiec wielki *Nyctalus noctula*

Duży nietoperz (długość ciała 6,5-8,5 cm, rozpiętość skrzydeł 32-45 cm)

Pyszczyk i uszy ciemnobrązowe

Futerko rudo-brązowe

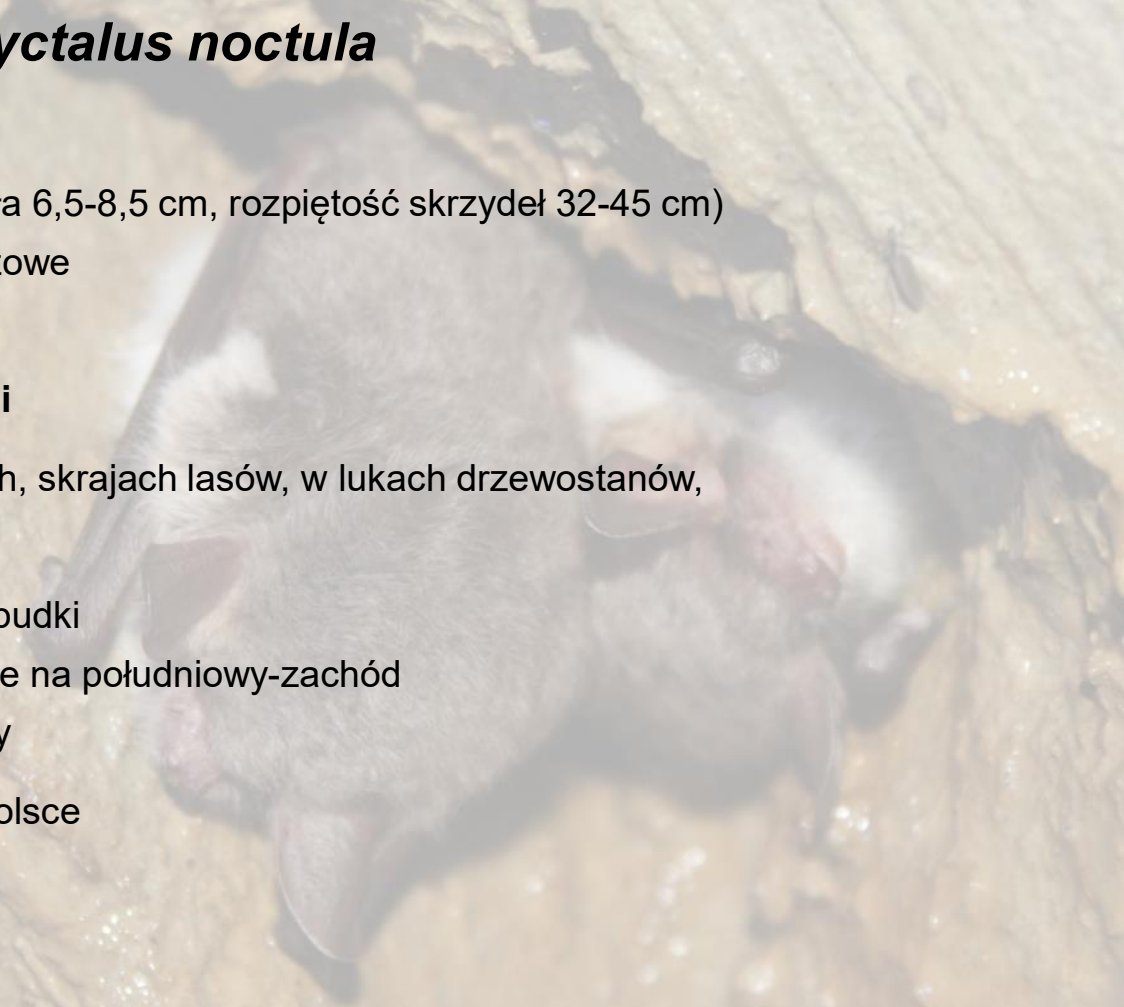
Gatunek związany z lasami

Żeruje na terenach otwartych, skrajach lasów, w lukach drzewostanów, przy latarniach ulicznych

Schronienia letnie: dziuple, budki

Schronienia zimowe: wędruje na południowy-zachód
Europy

Gatunek pospolity w całej Polsce

Nietoperze – przegląd gatunków

Karlik większy *Pipistrellus nathusii*

Mały nietoperz (długość ciała 4,6-5,5 cm, rozpiętość skrzydeł 23-25 cm)

Uszy krótkie, trójkątne, brązowe

Pyszczyk szaro-brązowy

Futerko na grzbiecie brązowe, na brzuchu jaśniejsze,

Koziołek rogalikowaty, nie sięga do połowy ucha

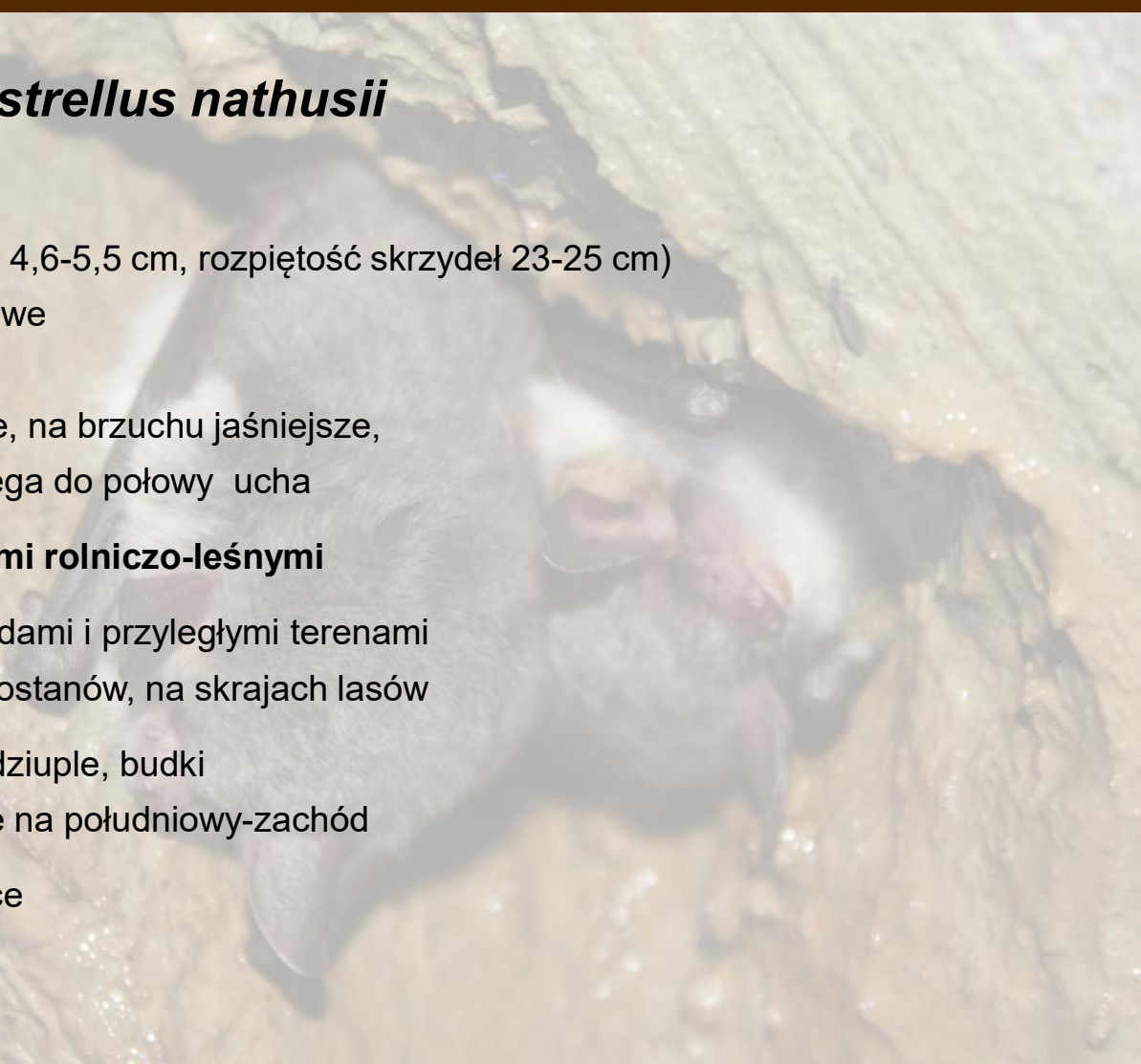
Gatunek związany z terenami rolniczo-leśnymi

Karlik większy żeruje nad wodami i przyległymi terenami podmokłymi, w lukach drzewostanów, na skrajach lasów

Schronienia letnie: budynki, dziuple, budki

Schronienia zimowe: odlatuje na południowy-zachód

Gatunek częsty w całej Polsce

Nietoperze – przegląd gatunków

Karlik malutki *Pipistrellus pipistrellus* i karlik drobny *Pipistrellus pygmaeus*

Mały nietoperz (długość ciała 3,6-5,1 cm, rozpiętość skrzydeł 18-24 cm)

Pyszczek i uszy ciemnobrązowe

Futerko na grzbiecie i brzuchu brązowe

Gatunki związane z terenami rolniczo-leśnymi

Karlik drobny żeruje nad wodami

Karlik malutki nad wodami, w parkach, wsiach, lasach

Schronienia letnie: budynki, rzadko dziuple, budki

Schronienia zimowe: budynki, rzadko piwnice
i inne podziemia

Gatunki częste w całej Polsce

źródło: Wikipedia.pl

Nietoperze – przegląd gatunków

Mroczak posrebrzany *Vespertilio murinus*

Nietoperz średnich rozmiarów (długość ciała 4,7-7,5 cm, rozpiętość skrzydeł 27-31 cm)

Uszy krótkie, ciemne, pyszczek prawie czarny

Futerko na grzbiecie srebrzyste, brzuch jasny

Żyje w różnych siedliskach, w sąsiedztwie terenów otwartych

Żeruje na terenach otwartych, nad lasami, wodami, ulicami

Schronienia letnie: budynki, sporadycznie dziuple
i skrzynki

Schronienia zimowe: budynki, szczeliny skalne,
podziemia.

Miejsca suche i zimne

o temp. -3 - 5°C

Gatunek z Czerwonej Księgi

Nietoperze – przegląd gatunków

Nocek Natterera *Myotis nattererii*

Niewielki nietoperz (długość ciała 4,1-5,0 cm, rozpiętość skrzydeł 24-27 cm)

Grzbiet brązowy, brzuch śnieżno-biały

Pyszczek i uszy różowe

Silnie związany z lasami

Żeruje w koronach drzew, chętnie zbiera owady z powierzchni liści

Schronienia letnie: dziuple, skrzynki

Schronienia zimowe: różne podziemia o temp. 3-7°C

Częsty na terenie całego kraju

fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – przegląd gatunków

Nocek rudy *Myotis daubentonii*

Niewielki nietoperz (długość ciała 4,5-5,5 cm, rozpiętość skrzydeł 24-27 cm)

Grzbiet brązowy, brzuch jasny

Pyszczek różowy, uszy brązowe

Duże stopy

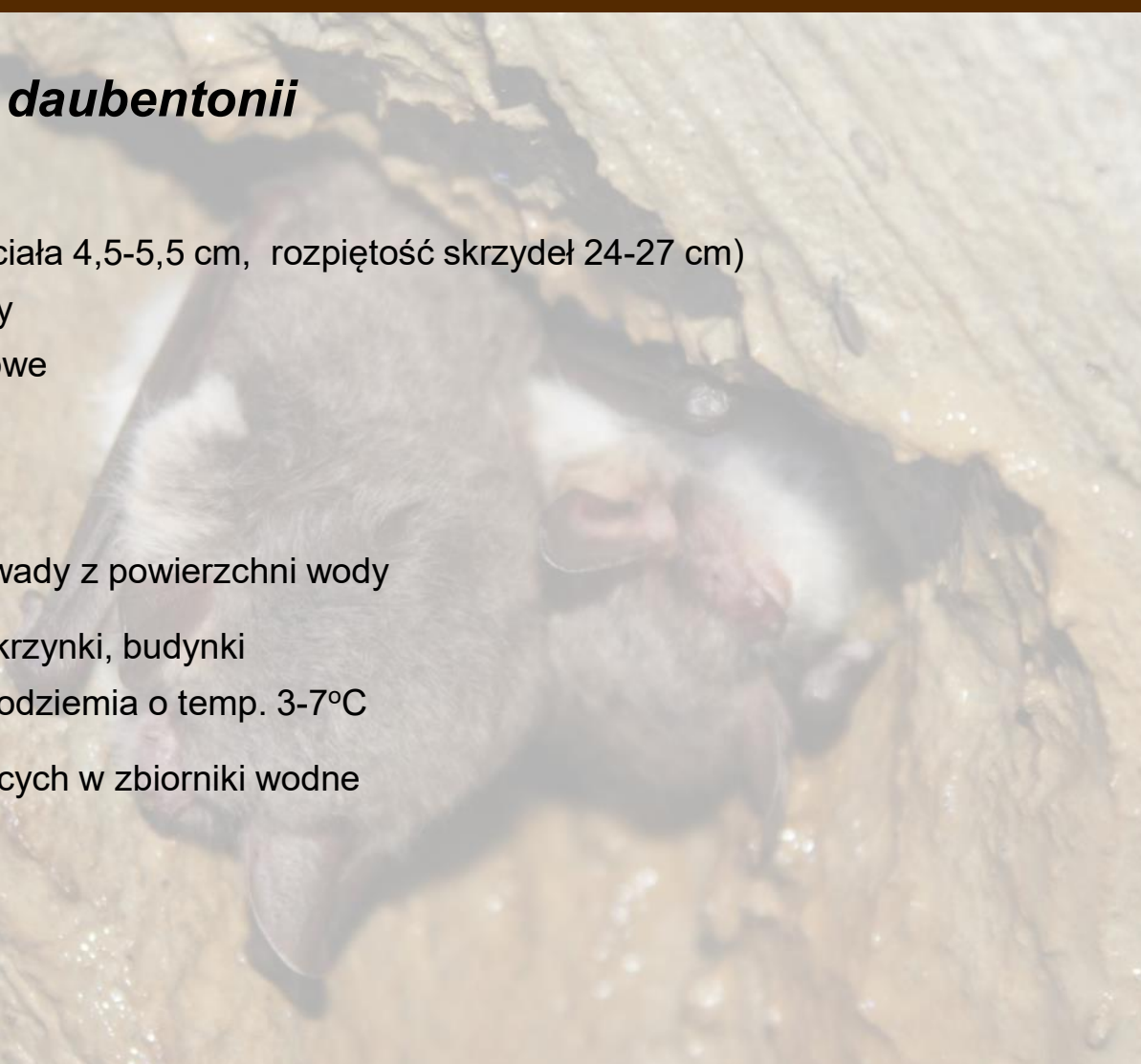
Silnie związany z wodami

Żeruje nad wodami, zbiera owady z powierzchni wody

Schronienia letnie: dziuple, skrzynki, budynki

Schronienia zimowe: różne podziemia o temp. 3-7°C

Częsty na obszarach obfitujących w zbiorniki wodne

Nietoperze – przegląd gatunków

Mopek zachodni *Barbastella barbastellus*

Średniej wielkości nietoperz (długość ciała 4,5-6,0 cm, rozpiętość skrzydeł 24-38 cm)

Grzbiet i pyszczek czarne

Pyszczek krótki, „mopsowaty”

Uszy skierowane do przodu, łączą się u nasady na środku głowy

Silnie związany z lasami

Żeruje w koronach drzew, chętnie zbiera owady z powierzchni liści

Schronienia letnie: dziuple, skrzynki

Schronienia zimowe: różne podziemia o temp. 0-5°C

W Polsce występuje dość często lecz lokalnie

foto: Paweł Janczyk

Nietoperze – przegląd gatunków

W prawie międzynarodowym nietoperze objęte są ochroną na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory tzw. **Dyrektywa Siedliskowa** (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, z późn. zm.):

- załącznik II – podkowiec mały, podkowiec duży, mopek zachodni, nocek duży, nocek Bechsteina, nocek orzęsiony i nocek łydkowłosy;
- załącznik IV - wszystkie gatunki nietoperzy.

Konwencja Bońska
Konwencja Berneńska
Konwencja o różnorodności biologicznej
Porozumienie o Ochronie Populacji
Nietoperzy Europejskich (EUROBATS)

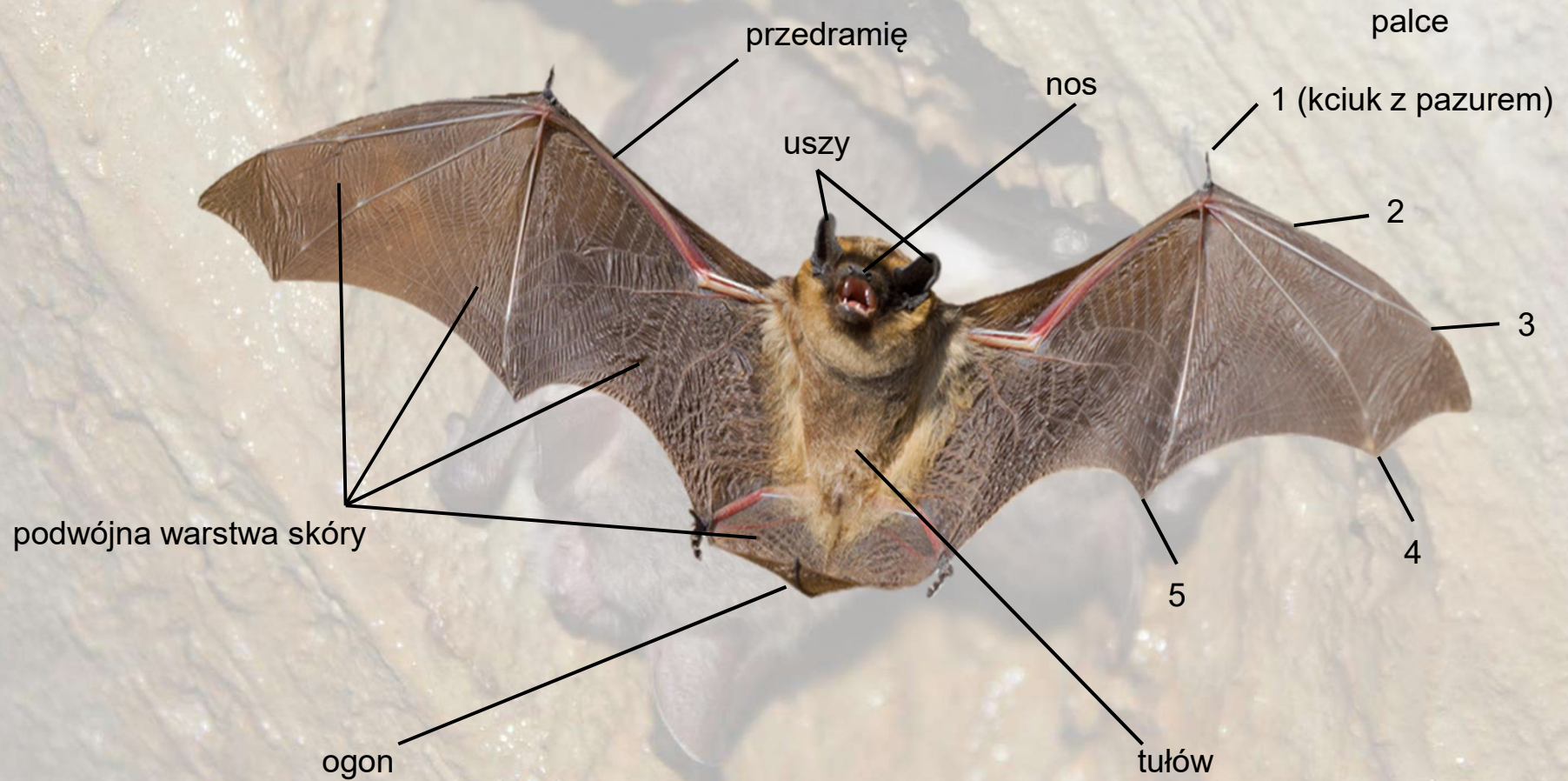
W prawie krajowym wszystkie gatunki objęte są ochroną ścisłą na mocy rozporządzenia Ministra Środowiska w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt.

fot. Anna Włodarczak-Komosińska

Nietoperze – anatomia

Nietoperze – anatomia

agat.ptaki.flog.pl

Otwarta przestrzeń – lot szybki, mniej zwrrotny - borowiec wielki, borowiaczek

Wśród przeszkód – lot wolny i bardzo zwrrotny, np. gacki

<http://istotzyzywe.pl/ssaki/gacek-brunatny/attachment/brunatny>

Nietoperze – echolokacja

Nietoperze posługują się
echolokacją

Czas reakcji: z 50 cm – 0,1 s
poniżej 50 cm – 0,01s

fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – pożywienie

źródło : Wikipedia.pl

źródło : Wikipedia.pl

muchówki (komary, meszki, ohotki itd.)

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

motyle nocne - ćmy

źródło : Wikipedia.pl

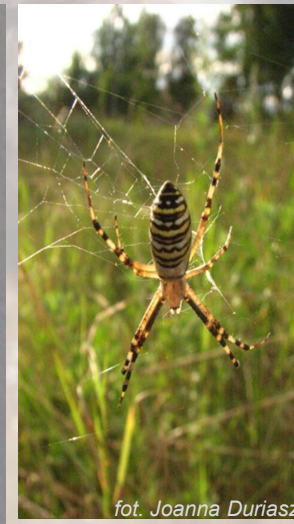

fot. Joanna Duriasz

chrząszcze

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

pajęczaki

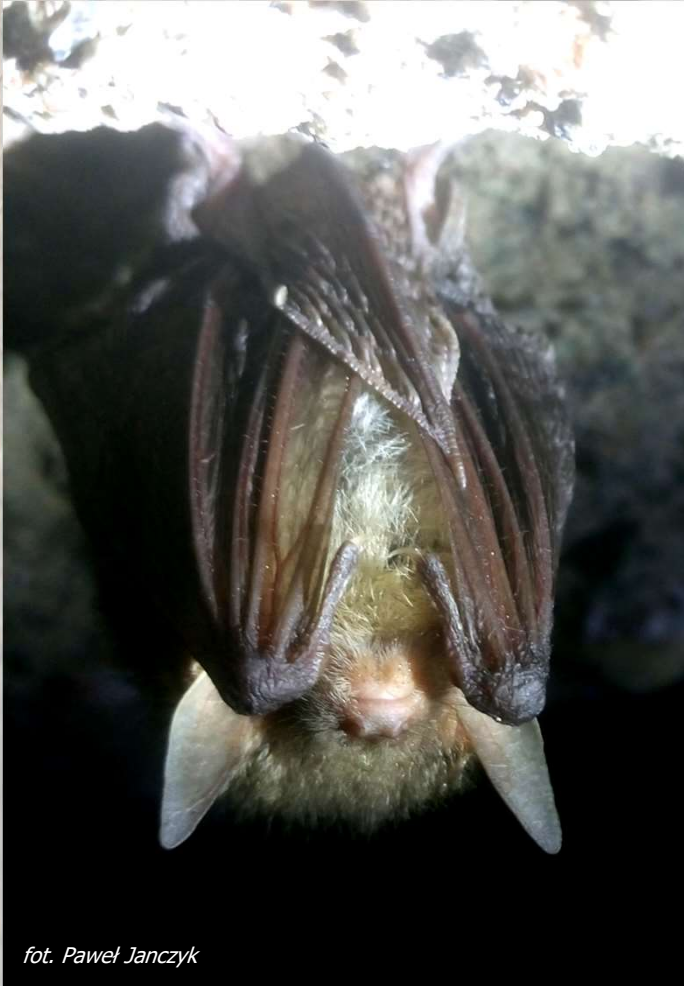

fot. Joanna Duriasz

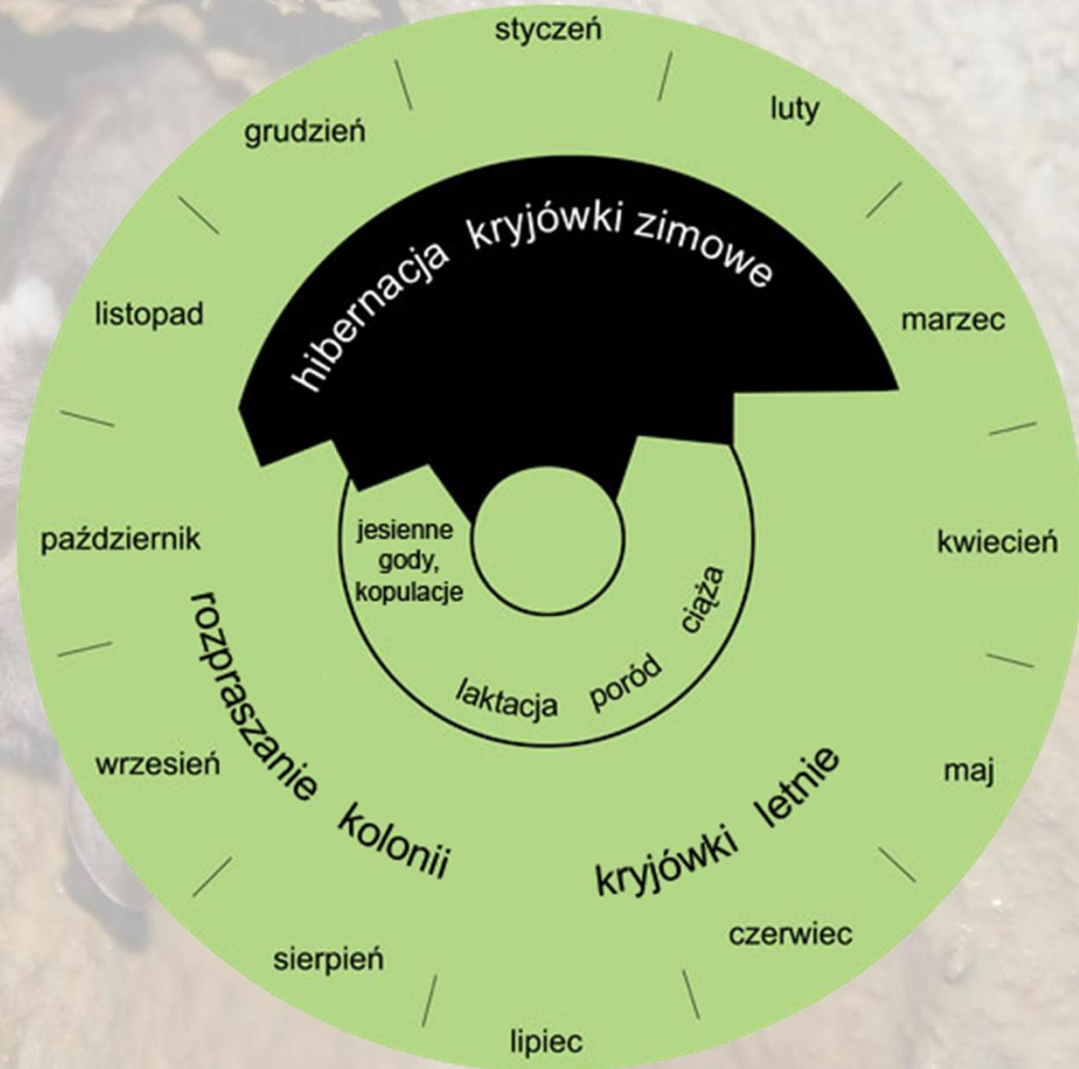
gąsienice

Nietoperze – roczny cykl życiowy

fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – kryjówki i schronienia

gatunki
leśne

gatunki
leśno-synantropijne

gatunki
synantropijne

schronienia letnie

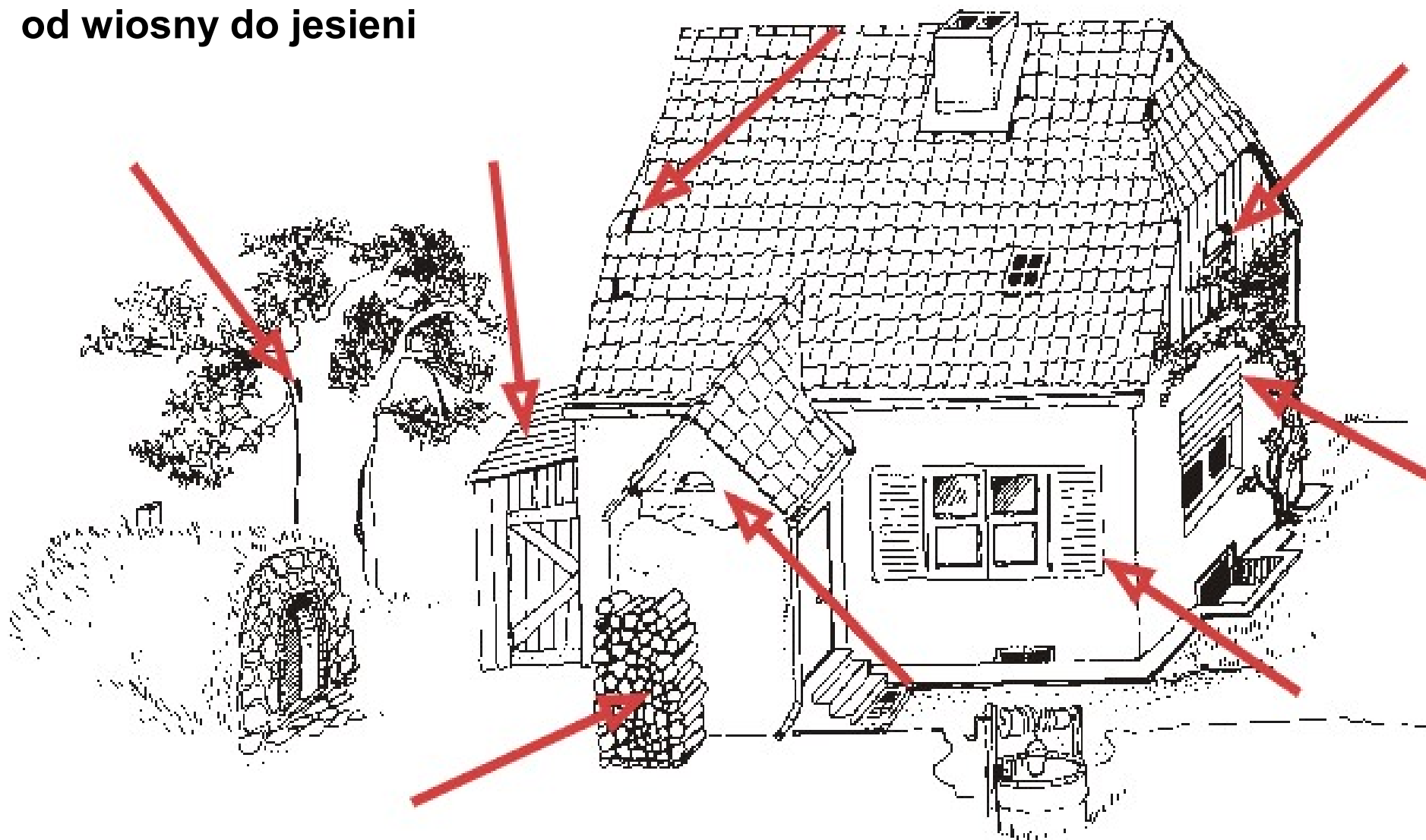

schronienia zimowe

Nietoperze – kryjówki i schronienia

od wiosny do jesieni

Nietoperze – kryjówki i schronienia zimowe

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

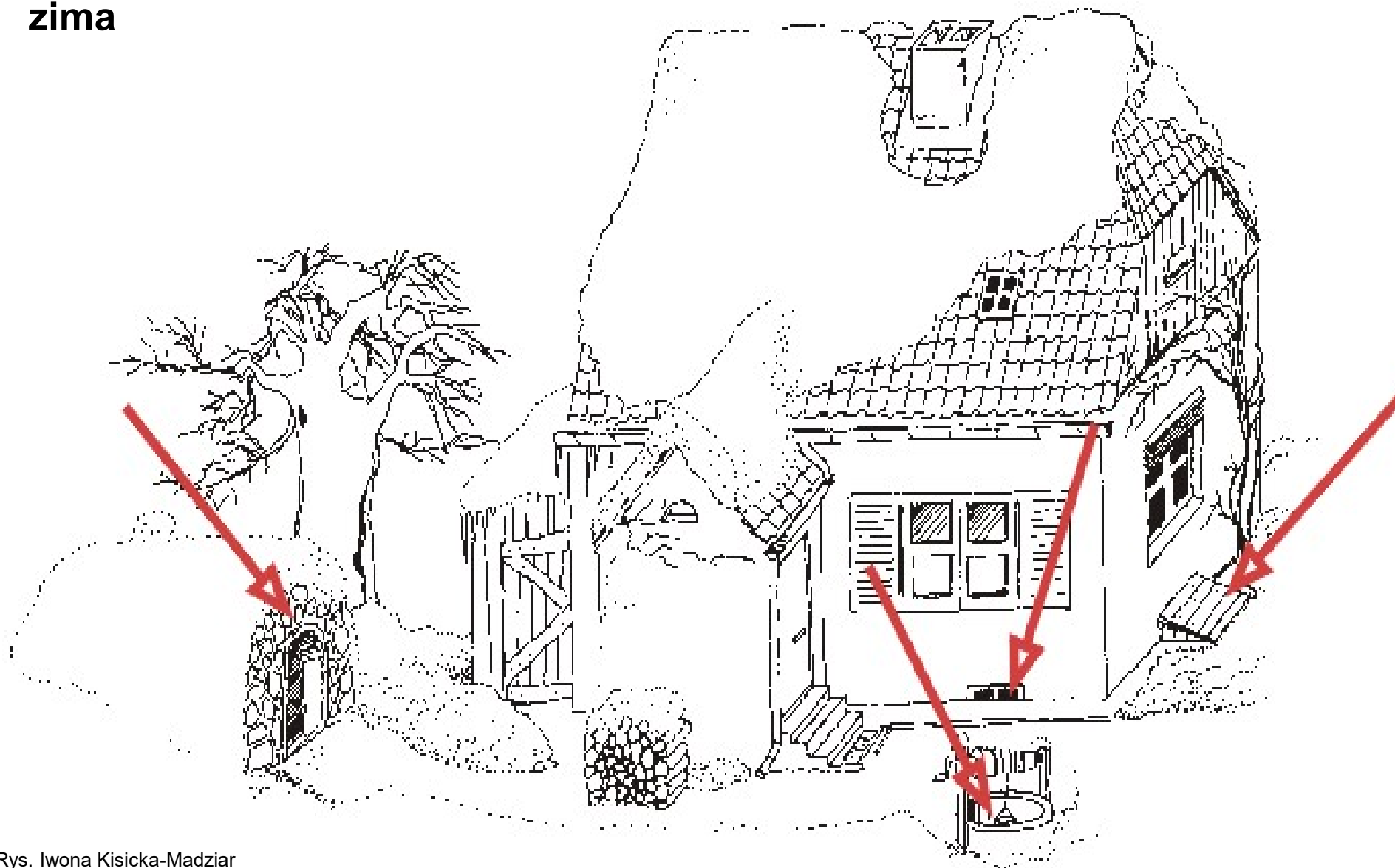

fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – kryjówki i schronienia

zima

Nietoperze – kryjówki i schronienia zimowe

fot. Aneta Zapart

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – kryjówki i schronienia zimowe

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

*Zimujące mopki
fot. Paweł Janczyk*

Nietoperze – kryjówki i schronienia

W stosunku do nietoperzy wprowadzono zakaz umyślnego płoszenia i niepokożenia oraz fotografowania, filmowania i obserwacji, mogących powodować ich płoszenie lub niepokożenie.

Kolonia borowców w budce rozrodczej

fol. Paweł Janczyk

Nietoperze – nietoperz w domu

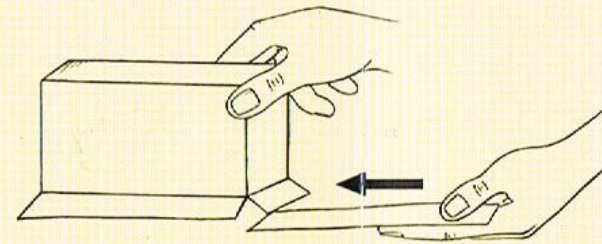
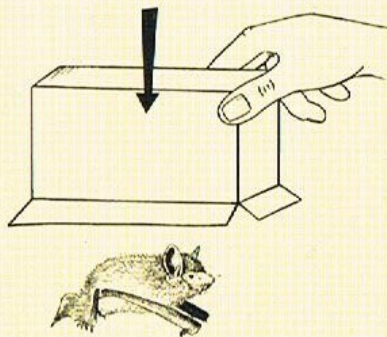
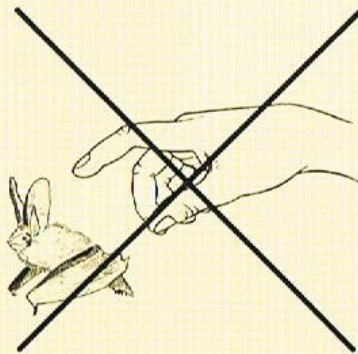
Nietoperz wleciał do domu

Zachować spokój

Otworzyć okno, odstłonić firanki, zgasić światło i pozwolić mu wylecieć

Jeśli nie wyleci – poczekać aż usiądzie, delikatnie przenieść go do pudełka, wypuścić lub przetrzymać do wieczora (w drugim przypadku podać wodę)

Nie dotykać gołą ręką!

Nietoperze – nietoperz w domu

Nietoperz wisi na korytarzu, klatce schodowej

Zostawić!

Zadbać o uchylenie okna

Obserwować czy odleciał

Jeśli pozostaje przez kilka dni dzwonić
po fachową pomoc

Nie dotykać gołą ręką!

<http://nietoperze.pl/spis-chiropterolog>

Mroczek późny

fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – nietoperz w domu

Ranny nietoperz

fot. Paweł Janczyk

Nie dotykać gołą ręką!

fot. Paweł Janczyk

<http://nietoperze.pl/spis-chiropterolog>

Nietoperze – nietoperz w domu

Nietoperz znaleziony zimą

fot. Paweł Janczyk

Nie dotykać gołą ręką!

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – fakty i mity

Skojarzenia z siłami nieczystymi

Powszechnie krążące nieprawdziwe informacje

Irracjonalny strach przed tą grupą zwierząt

Obawy o zdrowie

Rys. Tadeusz Markos

Nietoperze – fakty i mity

Wścieklizna

„Kolejny zakażony nietoperz w Szczecinie. Następne osiedla zagrożone wścieklizną”
(*gs24.pl*)

„Kościelna Wieś: Nietoperz z wścieklizną w szkole. Alarm weterynaryjny w trzech powiatach”
(*wlkp24.info*)

„Wścieklizna na Dziesięcinach. Chory nietoperz wpadł do mieszkania.”
(*Gazeta Wyborcza*)

„Przechodzień zabrał do domu nietoperza, okazało się, że ma wściekliznę. Zagrożona jest część Szczecina” (*Gazeta.pl*)

„Nietoperz chory na wściekliznę ranił trzy osoby” (*Gazeta.pl*)

„Wściekłe nietoperze straszą w Białymstoku” (*www.tvn24.pl*)

„Wściekłe nietoperze zabijają”
(*www.tvn24.pl*)

„Plaga wściekłych nietoperzy” (*Fakt*)

<http://www.securitypest.com/bat-control-removal-ma.htm>

Nietoperze – fakty i mity

Wścieklizna

Wszystkie ssaki mogą chorować na wściekliznę

Odpowiada za nią jeden typ wirusa – *Lyssavirus serotyp 1*

Nietoperze w Europie mają własnego wirusa – EBLV-1, EBLV-2 (*European Bat Lyssavirus*) – nie jest zaraźliwy dla innych ssaków

Chore nietoperze są apatyczne, nie jedzą i nie piją

TRACĄ KOORDYNACJĘ RUCHOWĄ
I ZDOLNOŚĆ LOTU

NIE SĄ AGRESYWNE

NIE ATAKUJĄ LUDZI I ZWIERZĄT

Nietoperze – ślady obecności

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – ślady obecności

Nietoperze – remonty budynków

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

fot. Paweł Janczyk

Nietoperze – remonty budynków

Nietoperze – remonty budynków

fot. Paweł Jarczyk

budki dla nietoperzy

źródło: RDOS Olsztyn

Nietoperze – remonty budynków

Nietoperze – remonty budynków / termomodernizacje

Ekspertyza chiropterologiczna powinna być wykonywana w okresie maj-sierpień (stwierdzenie kolonii rozrodczej nietoperzy) oraz w okresie październik-marzec (stwierdzenie miejsc zimowania).

Należy zwrócić szczególną uwagę na:

- szczeliny średnicy ok. 2 cm;
- spękania ścian budynków;
- otwory wokół okien, balkonów, parapetów;
- otwory przy rynnach, przy podbitkach;
- rury spustowe rynien;
- szczeliny dylatacyjne;
- łączenia płyt;
- dachy;
- dachówki;
- stropodachy.

Nietoperze – remonty budynków / termomodernizacje

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

Nietoperze – remonty budynków / termomodernizacje

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

Nietoperze – remonty budynków / termomodernizacje

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

Nietoperze – remonty budynków / termomodernizacje

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

Nietoperze – remonty budynków / termomodernizacje

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

Nietoperze – remonty budynków / termomodernizacje

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

Nietoperze – remonty budynków / termomodernizacje

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

Nietoperze – remonty budynków / termomodernizacje

Nietoperze – wycinka drzew

Dziuplaste drzewa –
miejsce schronienia i rozrodu
nietoperzy np.
gacka brunatnego,
borowca wielkiego,
karlika większego,
karlika malutkiego,
i karlika drobnego.

oraz innych gatunków
chronionych

Nietoperze – wycinka i pielęgnacja drzew

fot. Hubert Ignatowicz

fot. Hubert Ignatowicz

Nietoperze – zagrożenia

Zagrożenia

Naturalne czynniki środowiskowe:

- choroby
- wrogowie naturalni
- czynniki klimatyczne

Zagrożenia związane z działalnością człowieka:

- utrata schronień letnich i zimowych
- zakłócanie spokoju w schronieniach letnich i zimowych
- przekształcenia i utrata żerowisk
- skażenie chemikaliami schronień i żerowisk
- uprzedzenia i przesady

fot. Anna Włodarczak-Komosińska

Nietoperze – schronienia zastępcze

Jak wieszać schronienia zastępcze dla nietoperzy:

- na drzewach ze swobodnym dostępem od strony wlotu,
- od nasłonecznionej, ciepłej strony drzewa / budynku – wystawa południowa, południowo-zachodnia,
- na wysokości 4-5 m
- w miejscach odsłoniętych (swobodny wlot),
- można wieszać w większych skupieniach.

Nietoperze – schronienia zastępcze

fol. Joanna Duriasz

fol. Pawel Janczyk

Nietoperze – schronienia zastępcze

fot. Joanna Duriasz

fot. Paweł Jarczyk

Nietoperze – schronienia zastępcze

fot. Joanna Duriasz

fot. Joanna Duriasz

Nietoperze – schronienia zastępcze

fot. Anna Naruszewicz

fot. Maciej Mejsak

fot. Aneta Zapart

fot. Aneta Zapart

fot. Maurycy Ignaczak

Dziękuję za uwagę